

*Zespół Szkół im. Lotników Polskich
w Płocicznie-Tartak*

**Przedmiotowy system oceniania
z geografii
dla klasy II Gimnazjum**

I. Podstawa prawna do opracowania Przedmiotowego Systemu Oceniania

1. Rozporządzenie MEN z dnia 30.04.2007 (Dz. U. z 2007 r. Nr 83, poz. 562 z późniejszymi zmianami) w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych.
2. Rozporządzenie MEN z dnia 30. 04. 2013 r. (Dz. U. 2013 poz. 532) w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach.
3. Wewnątrzszkolny System Oceniania
4. Podstawa Programowa.

II. Szczegółowe cele Przedmiotowego Systemu Oceniania

1. Rozpoznanie przez nauczyciela poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do wymagań programowych.
2. Wspieranie rozwoju ucznia przez diagnozowanie jego osiągnięć w odniesieniu do wymagań edukacyjnych przewidzianych w programie nauczania.
3. Informowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych i zachowaniu oraz postępach w tym zakresie.
4. Pomoc uczniowi w samodzielnym planowaniu swojego rozwoju.
5. Motywowanie ucznia do dalszej, systematycznej pracy i postępów w nauce.
6. Dostarczenie rodzicom i nauczycielom informacji o postępach, trudnościach w nauce i specjalnych uzdolnieniach ucznia.
7. Wykorzystywanie osiągnięć uczniów do planowania pracy dydaktycznej nauczyciela.

III. Formy aktywności uczniów, które podlegają ocenie

1. Aktywność na lekcji.
2. Prace pisemne między innymi: kartkówki, sprawdziany, prace klasowe.
3. Odpowiedzi ustne.
4. Prace domowe.
5. Udział w konkursach.
6. Projekty grupowe.

IV. Sprawdzanie osiągnięć uczniów

1. Prace klasowe

- 1) Praca klasowa przeprowadzana jest po zakończeniu działu i jest dla ucznia obowiązkowa;
- 2) Każda praca klasowa poprzedzona jest zapowiedzią ustną na tydzień przed i udokumentowanym wpisem w dzienniku;
- 3) Czas trwania pracy klasowej – jedna godzina lekcyjna;
- 4) Ocenę niedostateczną z pracy klasowej uczeń może poprawić pisemnie w terminie do 14 dni;
- 5) Każdą pracę klasową można poprawić tylko raz;
- 6) Jeżeli uczeń opuścił pracę klasową, jest zobowiązany do napisania jej w terminie do 14 dni od dnia powrotu do szkoły.

2. Sprawdziany

- 1) Sprawdzian obejmuje mniejszą partię materiału niż dział programowy;
- 2) Sprawdzian jest poprzedzony zapowiedzią ustną na dwa dni przed jego przeprowadzeniem;
- 3) Czas trwania sprawdzianu - do 30 minut;

3. Kartkówki

- 1) Kartkówki obejmują bieżące i podstawowe wiadomości z max trzech ostatnich lekcji;
- 2) Czas trwania kartkówek od 10 do 15 minut;
- 3) Kartkówka może być (ale nie musi być) poprzedzona zapowiedzią ustną.

4. Odpowiedzi ustne

- 1) Termin odpowiedzi nie jest podawany do wiadomości ucznia;
- 2) Uczeń ma czas na zastanowienie się, a jego odpowiedź trwa do 15 minut;
- 3) Dodatkowe pytania naprowadzające mogą skutkować obniżeniem oceny;
- 4) Ocenie ustnej podlega:
  - zawartość rzeczowa, czy odpowiedź jest na temat (jasna, konkretna);
  - w jakim stopniu uczeń potrafi posługiwać się językiem związanym z przedmiotem;
  - znajomość poznanych reguł i umiejętność ich stosowania.

5. Prace domowe

- 1) Prace domowe są obowiązkowe, służą utwaleniu wiedzy i umiejętności ucznia bądź stanowią przygotowanie do nowej lekcji;
- 2) Dla uczniów zdolnych mogą być zadawane dodatkowe zadania nadobowiązkowe o podwyższonym stopniu trudności, które mają wpływ na wystawienie końcoworocznej oceny.

6. Praca w grupach
  - 1) Uczniowie mogą otrzymać ocenę za efektywną pracę w grupach lub zespołach;
  - 2) Grupa uczniów za wspólnie wykonaną pracę otrzymuje taką samą ocenę;
  - 3) W przypadku niezaangażowania się ucznia w pracę grupy, uczeń otrzymuje ocenę adekwatną do jego wkładu.
7. Konkursy przedmiotowe
  - 1) Za udział w I etapie konkursu przedmiotowego i lokatę w pierwszej trójce, uczeń otrzymuje ocenę cząstkową – celującą;
  - 2) Za zakwalifikowanie się do II etapu konkursu uczeń może otrzymać ocenę cząstkową celującą;
  - 3) Laureat konkursu przedmiotowego o zasięgu wojewódzkim lub ponadwojewódzkim otrzymuje celującą roczną ocenę klasyfikacyjną.
8. W przypadku nieobecności nauczyciela w dniu zapowiedzianego sprawdzianu lub pracy klasowej należy ponownie uzgodnić z klasą termin, przy czym nie obowiązuje jednogodniowe wyprzedzenie.
9. Sprawdzone, ocenione i opatrzone komentarzem prace pisemne uczniowie otrzymują do wglądu w ciągu dwóch tygodni od daty ich napisania. Termin udostępnienia prac może ulec przesunięciu ze względu na nieobecność nauczyciela, zmianę planu zajęć klasy lub okres ferii szkolnych.
10. Uczeń może przystąpić tylko raz do poprawy/zaliczenia w terminie dwóch tygodni od otrzymania informacji o ustalonej ocenie lub powrotu do szkoły (w szczególnie uzasadnionych przypadkach losowych, wynikających z absencji nauczyciela lub ucznia, termin może ulec zmianie) w dzienniku lekcyjnym obok ustalonej oceny z prac pisemnych wpisuje się ocenę z poprawy, przy czym obie oceny brane są pod uwagę przy ustalaniu oceny śródrocznej i rocznej.
11. Brak pracy domowej, brak zeszytu przedmiotowego lub zeszytu ćwiczeń może być podstawą do ustalenia bieżącej oceny niedostatecznej.
12. Za wykonanie dodatkowych prac nauczyciel może wystawić bieżącą ocenę: celującą, bardzo dobrą lub dobrą, ale nie niższą
13. Uczeń, który podczas prac pisemnych, korzysta ze źródeł nieustalonych przez nauczyciela otrzymuje 0 punktów i traci możliwość poprawy tej pracy.
14. Uczeń ma prawo być nieprzygotowanym do zajęć dwa razy w ciągu semestru:
  - 1) wskutek wypadków losowych;
  - 2) z powodu choroby trwającej dłużej niż 5 dni;
  - 3) po powrocie z sanatorium, szpitala lub uzdrowiska.

15. Używa się umownych symboli, które mają na celu danie szansy na poprawę i uzupełnienie braków lub oznaczają nieobecność na sprawdzianie, kartkówce, pracy klasowej czy nieprzygotowanie do lekcji lub informują o różnorodnej aktywności ucznia:

- 1) znak „·”, oznacza nieprzygotowanie ucznia do zajęć;
- 2) znak „-”, oznacza każdy brak uczniowskiego wyposażenia (zeszytów, książek, ćwiczeń, przyborów) oraz prac domowych;
- 3) trzy minusy są podstawą do wystawienia oceny niedostatecznej;
- 4) znak „+” oznacza aktywność ucznia na lekcji;
- 5) trzy plusy są podstawą do wystawienia oceny bardzo dobrej.

16. Kartkówki, prace klasowe, sprawdziany, karty pracy i wszelkie prace, które można ocenić punktowo są oceniane według zasady:

- 0 % - 35% - ocena niedostateczna
- 36% - 50% - ocena dopuszczająca
- 51% - 75% - ocena dostateczna
- 76% - 90% - ocena dobra
- 91% - 97% - ocena bardzo dobra
- 98% - 100% - ocena celująca.

V. Kryteria oceniania

1. **Stopień celujący** – otrzymuje uczeń, który:

- 1) posiada wiedzę i umiejętności w pełnym zakresie wymagań określonych programem nauczania przedmiotu w danej klasie;
- 2) samodzielnie i twórczo rozwija własne uzdolnienia;
- 3) łączy wiedzę z różnych przedmiotów;
- 4) jego dodatkowa wiedza pochodzi z różnych źródeł i jest owocem samodzielnych poszukiwań i przemyśleń;
- 5) samodzielnie rozwiązuje konkretne problemy zarówno w czasie lekcji, jak i w pracy pozalekcyjnej;
- 6) biegle wykorzystuje zdobytą wiedzę i umiejętności w rozwiązywaniu nietypowych, złożonych problemów teoretycznych lub angażuje się w projekty naukowe proponowane przez nauczyciela danego przedmiotu;
- 7) (fakultatywnie) bierze aktywny udział w konkursach i olimpiadach przedmiotowych, artystycznych, zawodach sportowych i innych;
- 8) kwalifikuje się do finałów na szczeblu wojewódzkim (regionalnym) albo krajowym lub posiada inne porównywalne osiągnięcia;
- 9) jest aktywny na zajęciach edukacyjnych.

2. **Stopień bardzo dobry** – otrzymuje uczeń, który:

- 1) opanował wymagania obejmujące pełny zakres wiedzy i umiejętności określony programem nauczania danej klasy i potrafi zastosować posiadaną wiedzę do rozwiązywania zadań i problemów w nowych sytuacjach;
- 2) posiada wiedzę pozwalającą na samodzielne jej wykorzystanie w różnych sytuacjach;
- 3) wykorzystuje różne źródła wiedzy oraz łączy wiedzę z pokrewnych przedmiotów;
- 4) rozumie treść poleceń do zadań i ćwiczeń, stawia hipotezy, uzasadnia tezy;
- 5) potrafi wykonać zaplanowane ćwiczenie, umie w oparciu o jego wynik wyciągać wnioski;
- 6) wykonuje zadania dodatkowe o znacznym stopniu trudności;
- 7) (fakultatywnie) bierze udział w konkursach i olimpiadach przedmiotowych, artystycznych, zawodach sportowych i innych;
- 8) jest aktywny na zajęciach edukacyjnych.

3. **Stopień dobry** – otrzymuje uczeń, który:

- 1) opanował wymagania obejmujące treści istotne w strukturze przedmiotu;

- 2) w zakresie wiedzy ma niewielkie braki, używa terminologii właściwej dla danej dziedziny wiedzy (definicje, fakty, pojęcia);
- 3) potrafi korzystać ze wszystkich poznanych w czasie lekcji źródeł informacji;
- 4) w oparciu o dane formułuje wnioski, podsumowuje zebrane informacje;
- 5) inspirowany przez nauczyciela potrafi samodzielnie rozwiązać zadania o pewnym stopniu trudności i rozwiązuje niektóre zadania dodatkowe;
- 6) potrafi wykorzystać wiedzę w sytuacjach typowych;
- 7) pracuje systematycznie i wykazuje aktywną postawę w czasie zajęć.

4. **Stopień dostateczny** – otrzymuje uczeń, który:

- 1) opanował wymagania podstawowe w zakresie wiadomości i umiejętności określone programem nauczania w danej klasie;
- 2) wiedza ucznia jest fragmentaryczna, ale opanował podstawowe fakty i pojęcia pozwalające mu na rozumienie najważniejszych zagadnień;
- 3) potrafi skorzystać z podstawowych źródeł informacji lub samodzielnie wykonać proste zadania;
- 4) wyrywkowo stosuje wiedzę w sytuacjach typowych;
- 5) umie korzystać z wzorów i schematów;
- 6) próbuje w oparciu o dane sformułować wnioski, podsumować zebrane informacje;
- 7) w miarę swoich możliwości podejmuje aktywność na zajęciach.

5. **Stopień dopuszczający** – otrzymuje uczeń, który:

- 1) opanował wymagania niezbędne w dalszym uczeniu się danego przedmiotu oraz potrzebne w życiu;
- 2) ma duże braki w wiedzy, które jednak może uzupełnić w dłuższym okresie czasu;
- 3) postawa ucznia na zajęciach jest bierna, ale odpowiednio motywowany jest w stanie wykonywać proste zadania, wymagające podstawowych umiejętności, które umożliwiają edukację na następnym etapie;
- 4) korzysta z pomocy w nauce oferowanej mu przez szkołę.

6. **Stopień niedostateczny** – otrzymuje uczeń, który:

- 1) nie opanował wiedzy niezbędnej w dalszym uczeniu się danego przedmiotu;
- 2) braki w zakresie podstawowej wiedzy są tak duże, że nie roszą nadziei na ich uzupełnienie i uniemożliwiają kontynuację nauki w klasie programowo wyższej;
- 3) nie potrafi wykonać prostych poleceń, wymagających zastosowania podstawowych umiejętności określonych programem nauczania danej klasy;

- 4) swą postawą okazuje niechęć do nauki lub jest bierny pomimo działań wspomagających i zapobiegawczych stosowanych przez nauczyciela, nie korzysta z pomocy w nauce oferowanej przez szkołę.

VI. Sposoby postępowania z uczniami o specyficznych trudnościach w nauce

1. Wobec uczniów o specyficznych potrzebach edukacyjnych na podstawie opinii lub orzeczenia Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej nauczyciel dostosowuje wymagania edukacyjne do możliwości uczniów.
2. W zależności od stwierdzonych dysfunkcji wymagania edukacyjne dopasowane są do możliwości edukacyjnych ucznia na podstawie opinii poradni, zaleceń pedagoga szkolnego oraz obserwacji własnej ucznia.
3. Zakres wymagań każdorazowo jest dostosowywany do możliwości ucznia.
4. W stosunku do wszystkich uczniów posiadających dysfunkcje zastosowane zostaną zasady wzmacniania poczucia własnej wartości, bezpieczeństwa, motywowania do pracy i doceniania małych sukcesów.
5. Dokument zawierający szczegółowe metody, formy i sposoby pracy z uczniem posiadającym opinię/orzeczenie znajduje się w teczce wychowawcy klasy.

VII. Dokumentowanie osiągnięć uczniów

1. Podstawą dokumentowania osiągnięć ucznia są oceny wpisywane do dziennika, przy czym oceny z prac klasowych, sprawdzianów semestralnych, rocznych wpisywane są kolorem czerwonym.
2. Nauczyciel ma obowiązek przechowywania prac pisemnych przez 1 rok.
3. Prace klasowe są udostępniane rodzicom do wglądu w obecności nauczyciela.
4. Analizę osiągnięć uczniów nauczyciel przeprowadza na lekcji przy wystawianiu ocen semestralnych i końcoworocznych. Analiza ta służyć ma ukierunkowaniu pracy ucznia i jego motywowaniu do dalszej nauki.

VIII. Sposób informowania rodziców i uczniów o postępach i osiągnięciach

1. Informacji o ocenach bieżących i klasyfikacyjnych udziela rodzicom wychowawca klasy, a w uzasadnionych przypadkach inny nauczyciel uczący ucznia.
2. Wychowawca klasy na pierwszym w roku szkolnym zebraniu z rodzicami przedstawia harmonogram zebrań na bieżący rok szkolny oraz informuje rodziców o obowiązku uczestniczenia w w/w zebraniach.
3. Powiadomianie rodziców o osiągnięciach ich dzieci odbywa się poprzez:
  - 1) zebrania ogólne z rodzicami (wywiadówki);
  - 2) konsultacje indywidualne z nauczycielem w czasie zebrań ogólnych;
  - 3) rozmowy indywidualne z rodzicami;
  - 4) wpisanie uwagi do zeszytu ucznia;
  - 5) pisemne poinformowanie o szczególnych osiągnięciach ucznia;
  - 6) listy pochwalne dla rodziców;
  - 7) kontakt listowny lub telefoniczny;
  - 8) pisemne poinformowanie o przewidywanych ocenach niedostatecznych;
  - 9) ustna informacja o poziomie umiejętności i brakach;
  - 10) prezentacja osiągnięć dzieci – apel, gazetka szkolna, strona internetowa;
  - 11) świadectwo szkolne.

IX. Warunki i tryb uzyskiwania wyższej niż przewidywana roczna ocena klasyfikacyjna

1. Rodzice ucznia (prawni opiekunowie) mają prawo wnioskować w formie pisemnej do nauczyciela o podwyższenie oceny ucznia o jeden stopień z obowiązkowych lub dodatkowych zajęć edukacyjnych w terminie nie dłuższym niż 7 dni od otrzymania informacji o przewidywanych rocznych ocenach klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych.
2. Wniosek składa się w sekretariacie szkoły.
3. Z wnioskiem o podwyższenie oceny mogą wystąpić rodzice (prawni opiekunowie) jeśli uczeń spełnia następujące warunki:
  - 1) ma wysoką frekwencję (co najmniej 90%) na zajęciach szkolnych, w szczególności na zajęciach, z których wnioskuje o podwyższenie oceny;
  - 2) ma usprawiedliwione wszystkie godziny;

- 3) jest obecny na wszystkich zapowiedzianych formach sprawdzenia wiedzy i umiejętności bądź w przypadku usprawiedliwionej nieobecności zaliczył materiał objęty kontrolą zgodnie z obowiązującym trybem;
  - 4) brał udział i osiągał sukcesy w olimpiadach, konkursach, zawodach lub turniejach z tego przedmiotu, z którego wnioskuje o podwyższenie oceny (dotyczy wnioskowania o ocenę najwyższą);
  - 5) zaistniały inne ważne okoliczności umożliwiające uzyskanie oceny wyższej niż przewidywana przez nauczyciela.
4. Jeżeli uczeń nie spełnia powyższych warunków, wniosek będzie rozpatrzony negatywnie.
  5. Wniosek rodziców (prawnych opiekunów) ucznia musi zawierać uzasadnienie. Wnioski bez uzasadnienia nie będą rozpatrywane.
  6. We wniosku rodzice (prawni opiekunowie) ucznia określają ocenę, o jaką uczeń się ubiega.
  7. W przypadku uznania zasadności wniosku, wnioskujący o podwyższenie oceny rocznej przystępuje do wewnętrznego egzaminu podwyższającego ocenę z materiału określonego przez nauczyciela, w terminie nie dłuższym niż 7 dni od złożenia wniosku. Egzamin nie może odbyć się później niż na tydzień przed posiedzeniem rady pedagogicznej w sprawie klasyfikacji rocznej.
  8. Podczas wewnętrznego egzaminu podwyższającego ocenę obowiązują wymagania edukacyjne niezbędne do uzyskania poszczególnych śródrocznych i rocznych ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych, zgodnie z wymaganiami określonymi w podstawie programowej tych zajęć, a także uwzględniają kryteria na poszczególne oceny (od 1 do 6).
  9. Pisemny egzamin podwyższający ocenę przeprowadza i ocenia nauczyciel przedmiotu, ustaloną ocenę w wyniku egzaminu potwierdza drugi nauczyciel tego samego lub pokrewnego przedmiotu, a w szczególnych okolicznościach dyrektor szkoły.
  10. Protokół przechowuje się w teczce, w dokumentacji wychowawcy.
  11. Roczna ocena klasyfikacyjna z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych ustalona w wyniku egzaminu podwyższającego ocenę może być niższa niż przewidywana, jeśli wynik egzaminu podwyższającego ocenę wykaże, że uczeń nie opanował podstawowych wiadomości i umiejętności określonych w podstawie programowej danego przedmiotu. Ocena z egzaminu podwyższającego ocenę jest brana pod uwagę przy wystawianiu oceny rocznej.

X. Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny

Rozdział	Lp.	Temat	ocena				
			dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
I. Afryka	1.	Po obu stronach równika – środowisko przyrodnicze Afryki	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wskazuje Afrykę na mapie świata wymienia nazwy stref klimatyczno-roślinno-glebowych Afryki wskazuje na mapie ogólnogeograficznej Afryki wybrane elementy linii brzegowej, krainy geograficzne, rzeki i jeziora oraz podaje ich nazwy 	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminu „pustynnienie” określa położenie geograficzne Afryki podaje cechy linii brzegowej Afryki wymienia czynniki geograficzne kształtujące klimat Afryki przyporządkowuje strefom klimatycznym Afryki odpowiednie formacje roślinne i typy gleb opisuje występowanie wód powierzchniowych w Afryce opisuje sposoby gospodarowania w strefie Sahelu 	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> określa położenie matematyczno-geograficzne Afryki określa cechy ukształtowania powierzchni Afryki <ul style="list-style-type: none"> omawia wpływ wybranych czynników klimatotwórczych na klimat Afryki wyjaśnia występowanie stref klimatyczno-roślinno-glebowych charakteryzuje klimat, formacje roślinne oraz gleby w poszczególnych strefach klimatyczno-roślinno-glebowych 	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> porównuje linię brzegową Afryki z linią brzegową innych kontynentów wykazuje na przykładzie strefy Sahelu związek pomiędzy formami gospodarowania człowieka a zasobami wodnymi wyjaśnia mechanizm powstawania systemu rowów tektonicznych w Afryce 	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny symetrycznego układu stref klimatyczno-roślinno-glebowych w Afryce uzasadnia potrzebę racjonalnego gospodarowania w środowisku charakteryzującym się poważnymi niedoborami słodkiej wody proponuje działania mające na celu zahamowanie procesu pustynnienia w strefie Sahelu

					Afryki		
					• oblicza rozciągłość południkową i równoleżnikową Afryki		
2.	Problemy mieszkańców Afryki	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu „gęstość zaludnienia” • podaje liczbę ludności Afryki • wymienia nazwy odmian ludzkich zamieszkujących Afrykę • wymienia przyczyny ubóstwa państw Afryki • wymienia nazwy najgęściej i najłabiej zaludnionych obszarów w Afryce • wymienia problemy mieszkańców Afryki 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: „eksplozja demograficzna”, „przyrost naturalny”, „współczynnik przyrostu naturalnego”, „produkt krajowy brutto (PKB), „wskaźnik rozwoju społecznego (HDI)” • omawia zróżnicowanie ludności Afryki • opisuje zmiany liczby ludności w Afryce • omawia przyczyny eksplozji demograficznej w Afryce • opisuje, na podstawie mapy, rozmieszczenie ludności w Afryce • opisuje problemy mieszkańców Afryki 	<ul style="list-style-type: none"> • identyfikuje przyczyny ubóstwa społeczeństwa Afryki • omawia wartość HDI w wybranych krajach na podstawie mapy tematycznej • ocenia wpływ warunków naturalnych na rozmieszczenie ludności • wymienia przyczyny i skutki konfliktów zbrojnych trwających w Afryce • oblicza współczynnik przyrostu naturalnego 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny i skutki wysokiego przyrostu naturalnego w Afryce • analizuje przyczyny i skutki głodu w Afryce • analizuje przyczyny i skutki konfliktów zbrojnych trwających w Afryce • określa związki pomiędzy problemami wyżywienia, występowaniem chorób a poziomem życia w krajach Afryki położonych na południe od Sahary 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia twierdzenie, że Afryka jest najbiedniejszym kontynentem świata • proponuje działania mające na celu ograniczenie problemów mieszkańców Afryki (głodu, konfliktów zbrojnych, niedostatku wody pitnej, AIDS) 	
3.	Najlepiej rozwinięte gospodarczo państwa Afryki	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje Egipt i RPA na mapie świata, podaje nazwy ich stolic oraz nazwy państw 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje położenie geograficzne oraz środowisko przyrodnicze Egiptu 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje, na podstawie mapy gospodarczej, czynniki warunkujące rozmieszczenie 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje związki między warunkami przyrodniczymi a rozwojem gospodarki 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje, że Egipt jest jednym z najdynamiczniej rozwijających się 	

			<p>sąsiadujących z tymi krajami</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia najważniejsze cechy środowiska przyrodniczego Egiptu i RPA wymienia nazwy obszarów gęsto zaludnionych w Egipcie wymienia nazwy surowców mineralnych występujących w Egipcie i w RPA wymienia najważniejsze cechy gospodarki RPA wyjaśnia znaczenie Kanału Sueskiego 	<p>i RPA</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje gęstość zaludnienia i współczynnik przyrostu naturalnego w Egipcie omawia czynniki decydujące o rozmieszczeniu ludności w RPA opisuje warunki sprzyjające rozwojowi gospodarki w Egipcie opisuje wybrane atrakcje turystyczne Egiptu przedstawia pozytywne i negatywne skutki budowy tamy w Asuanie przedstawia uwarunkowania rozwoju gospodarczego RPA opisuje warunki życia na terenach uprzemysłowionych w RPA 	<p>obszarów koncentracji przemysłu i rolnictwa w Egipcie i RPA</p> <ul style="list-style-type: none"> wykazuje znaczenie turystyki dla gospodarki Egiptu analizuje zmiany w środowisku przyrodniczym Doliny Nilu po wybudowaniu zapory i zbiornika pod Asuanem analizuje udział i miejsce RPA w światowym wydobyciu surowców mineralnych wykazuje rolę surowców mineralnych w kształtowaniu gospodarki RPA 	<p>Egiptu i RPA</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje dane statystyczne dotyczące struktury eksportu RPA i formułuje wnioski wykazuje zależności między warunkami przyrodniczymi a rozmieszczeniem ludności w Egipcie i RPA 	<p>państw Afryki</p> <ul style="list-style-type: none"> wykazuje korzyści wynikające ze strategicznego położenia Egiptu wykazuje, że RPA jest najbogatszym krajem Afryki
Ameryka	4.	Od bieguna do	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje Amerykę na 	<ul style="list-style-type: none"> określa położenie 	<ul style="list-style-type: none"> określa położenie 	<ul style="list-style-type: none"> oblicza rozciągłość 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje związki

	bieguna – środowisko przyrodnicze Ameryki	<p>mapie świata</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: „Ameryka Łacińska”, „Ameryka Środkowa” • wskazuje wybrane elementy linii brzegowej Ameryki na mapie oraz podaje ich nazwy • wymienia czynniki geograficzne kształtujące klimat Ameryki • wskazuje na mapie najważniejsze krainy geograficzne, rzeki i jeziora Ameryki Północnej i Południowej oraz podaje ich nazwy 	<p>geograficzne Ameryki</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje przebieg granicy między Ameryką Północną a Południową • analizuje znaczenie Kanału Panamskiego • opisuje linię brzegową Ameryki • przyporządkowuje strefom klimatycznym charakterystyczną dla nich roślinność • wskazuje na mapie oraz nazywa obszary aktywne sejsmicznie i wulkanicznie w Ameryce 	<p>matematyczno-geograficzne Ameryki</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje wpływ rzeźby terenu na cechy klimatu Ameryki <ul style="list-style-type: none"> • opisuje cechy klimatu Ameryki Północnej i Południowej na podstawie klimatogramów oraz mapy klimatycznej • wyjaśnia przyczyny wulkanizmu i trzęsień ziemi w Ameryce • wykazuje wpływ wybranych czynników klimatotwórczych na klimat Ameryki 	<p>południkową i równoleżnikową Ameryki</p> <ul style="list-style-type: none"> • porównuje linię brzegową i ukształtowanie powierzchni Ameryki z linią brzegową oraz ukształtowaniem powierzchni innych kontynentów • omawia skutki południkowego układu form rzeźby terenu w Ameryce Północnej i Południowej • wykazuje wpływ klimatu na rozmieszczenie roślinności w Ameryce 	<p>między budową geologiczną a ukształtowaniem pionowym Ameryki</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia mechanizm powstawania tornad
5.	Mozaika społeczna Ameryki	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy rdzennych mieszkańców Ameryki oraz odmian ludzkich zamieszkujących 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu „saldo migracji” • wyjaśnia pochodzenie 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje przyczyny i kierunki migracji ludności do Ameryki 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależności między warunkami naturalnymi a rozmieszczeniem 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje przyczyny wzrostu liczby ludności

		<p>Amerykę</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: „imigracja”, „emigracja” • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania ludności Ameryki • wskazuje na mapie obszary gęsto i słabo zaludnione oraz podaje ich nazwy • wskazuje na mapie największe miasta Ameryki i wymienia ich nazwy 	<p>ludności Ameryki</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje wielkie migracje w dziejach Ameryki • wykazuje zróżnicowanie ludności Ameryki • analizuje saldo migracji • opisuje pochodzenie ludności Ameryki • wymienia przyczyny dużego zróżnicowania etnicznego i kulturowego ludności Ameryki • opisuje, korzystając z mapy, rozmieszczenie ludności Ameryki Północnej i Południowej • porównuje liczbę ludności w wybranych krajach Ameryki 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia wpływ migracji na zróżnicowanie kulturowe i etniczne ludności Ameryki • porównuje strukturę etniczną w wybranych krajach Ameryki i formułuje wnioski <ul style="list-style-type: none"> • wyróżnia główne cechy i podaje przyczyny zróżnicowania kulturowego oraz etnicznego Ameryki Północnej i Południowej • analizuje, na podstawie mapy, rozmieszczenie ludności w Ameryce Północnej i Południowej 	<p>ludności w Ameryce</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, dlaczego Ameryka określana jest mianem tygla kultur • oblicza saldo migracji i formułuje wnioski 	<p>Ameryki oraz prognozuje dalsze jej zmiany</p>
6.	Pierwsze mocarstwo świata –	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie świata Stany Zjednoczone, podaje 	<ul style="list-style-type: none"> • określa położenie geograficzne Stanów 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje strukturę PKB Stanów Zjednoczonych 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje uwarunkowania rozwoju przemysłu nowoczesnych 	<ul style="list-style-type: none"> • udowadnia, że Stany Zjednoczone są potęgą

		USA	<p>nazwę ich stolicy i nazwy państw sąsiadujących</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia najważniejsze cechy środowiska przyrodniczego Stanów Zjednoczonych wymienia nazwy najważniejszych surowców mineralnych wydobywanych w Stanach Zjednoczonych przedstawia najważniejsze cechy gospodarki Stanów Zjednoczonych wymienia nazwy głównych roślin uprawianych na terenie Stanów Zjednoczonych wymienia nazwy regionów gospodarczych Stanów Zjednoczonych wyjaśnia znaczenie terminów: „megalopolis”, „technopolia” 	<p>Zjednoczonych</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia cechy ukształtowania powierzchni Stanów Zjednoczonych wyjaśnia uwarunkowania wysokiego poziomu rozwoju gospodarczego Stanów Zjednoczonych opisuje cechy rolnictwa Stanów Zjednoczonych wskazuje na mapie Stanów Zjednoczonych obszary rolnicze oraz wymienia ich nazwy wskazuje na mapie oraz charakteryzuje regiony gospodarcze Stanów Zjednoczonych opisuje zróżnicowanie ludności Stanów Zjednoczonych wskazuje na mapie największe aglomeracje Stanów Zjednoczonych oraz wymienia ich nazwy 	<p>i formułuje wnioski</p> <ul style="list-style-type: none"> ocenia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa charakteryzuje dominujący typ gospodarki rolnej w Stanach Zjednoczonych analizuje strukturę użytkowania ziemi w Stanach Zjednoczonych porównuje ruch pasażerski w portach lotniczych Stanów Zjednoczonych i innych państw oraz formułuje wnioski określa rolę Stanów Zjednoczonych w gospodarce światowej charakteryzuje oraz wskazuje na mapie megalopolis wschodniego wybrzeża uzasadnia, że Stany Zjednoczone są krajem 	<p>technologii</p> <ul style="list-style-type: none"> wykazuje wysoki poziom rozwoju gospodarczego Stanów Zjednoczonych wykazuje zależność między wysokim poziomem gospodarki a poziomem rozwoju transportu w Stanach Zjednoczonych wykazuje związki między gospodarką a warunkami środowiska w najważniejszych regionach gospodarczych Stanów Zjednoczonych 	<p>gospodarczą świata</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje problem nielegalnej imigracji do Stanów Zjednoczonych
--	--	-----	---	---	--	---	---

				<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie regiony o największej gęstości zaludnienia w Stanach Zjednoczonych oraz podaje ich nazwy 	imigrantów		
7.	Zielone płuca świata – Brazylia	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie świata Brazylię i podaje nazwę jej stolicy wskazuje na mapie wybrane krainy geograficzne i najważniejsze rzeki Brazylii oraz wymienia ich nazwy wskazuje na mapie największe miasta Brazylii i wymienia ich nazwy wymienia problemy wielkich miast Brazylii wymienia skutki wylesiania Amazonii 	<ul style="list-style-type: none"> określa położenie geograficzne Brazylii opisuje portugalskie korzenie ludności Brazylii wyjaśnia przyczyny wysokiego poziomu urbanizacji w Brazylii określa cechy rozwoju i problemy wielkich miast Brazylii charakteryzuje rozmieszczenie ludności Brazylii wyjaśnia znaczenie terminu „fawele” omawia działania podejmowane przez mieszkańców Brazylii w celu zagospodarowania interioru opisuje konflikt interesów pomiędzy 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje skutki gwałtownego wzrostu liczby ludności w wielkich miastach Brazylii opisuje uwarunkowania rozmieszczenia ludności Brazylii analizuje przyczyny i skutki migracji ludności ze wsi do miast wykazuje problemy wielkich miast Brazylii analizuje przyczyny i skutki wylesiania Amazonii 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje zmiany poziomu urbanizacji w Brazylii i formułuje wnioski analizuje naturalne i antropogeniczne zagrożenia dla puszczy amazońskiej wykazuje wpływ warunków naturalnych na rozmieszczenie ludności Brazylii 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia problemy Indian 	

				ekologicznymi skutkami wylesiania Amazonii a jej gospodarczym wykorzystaniem			
Australia	8.	Australia – kontynent na antypodach	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie świata Australię i Oceanię wymienia nazwy osobliwości przyrodniczych Australii wyjaśnia znaczenie terminu „endemit” wskazuje na mapie najważniejsze obiekty geograficzne Australii: rzeki, jeziora i krainy geograficzne oraz podaje ich nazwy wskazuje na mapie Australii obszary o największej gęstości zaludnienia oraz obszary niezamieszkałe wskazuje na mapie największe miasta Australii oraz wymienia ich nazwy 	<ul style="list-style-type: none"> określa położenie geograficzne Australii i Oceanii opisuje, korzystając z mapy, linię brzegową i ukształtowanie pionowe Australii charakteryzuje cechy klimatu oraz specyfikę świata roślin i zwierząt Australii na podstawie map klimatycznych i klimatogramów wyjaśnia znaczenie terminów: „basen artezyjski”, „studnia artezyjska” opisuje rdzennych mieszkańców Australii wyjaśnia uwarunkowania rozwoju hodowli owiec w Związku Australijskim dokonuje podziału geograficznego Oceanii na podstawie mapy 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje przyczyny i skutki ubóstwa wód powierzchniowych w Australii ocenia znaczenie wód artezyjskich analizuje uwarunkowania rozmieszczenia ludności w Australii i Oceanii omawia wybrane zagadnienia gospodarcze ze szczególnym uwzględnieniem roli górnictwa i rolnictwa przedstawia, na podstawie map tematycznych, główne cechy gospodarki Związku Australijskiego na tle warunków naturalnych 	<ul style="list-style-type: none"> oblicza rozciągłość południkową i równoleżnikową Australii analizuje zależności między warunkami klimatycznymi a występowaniem wód powierzchniowych ocenia warunki środowiska przyrodniczego Australii z punktu widzenia warunków życia i gospodarki ludzi wyjaśnia zależności między warunkami środowiska przyrodniczego Australii a sposobami gospodarowania w rolnictwie 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje, korzystając z map, środowisko przyrodnicze Australii ze środowiskiem przyrodniczym innych kontynentów wykazuje zależność między symetrycznym położeniem Australii po obu stronach zwrotnika Koziorożca a uwarunkowaniami klimatycznymi

			<ul style="list-style-type: none"> wymienia główne cechy gospodarki Związku Australijskiego omawia rozmieszczenie basenów artezyjskich w Australii 	ogólnogeograficznej			
Arktyka i Antarktyka	9.	Lodowe pustynie	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: „Arktyka”, „Antarktyka” wskazuje na mapie świata Arktykę i Antarktykę wymienia główne cechy środowiska przyrodniczego Arktyki i Antarktyki ze szczególnym uwzględnieniem cech klimatu wyjaśnia znaczenie terminów: „góra lodowa”, „pak lodowy” wymienia najważniejsze zmiany obserwowane w środowisku przyrodniczym obszarów polarnych 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia cechy położenia Arktyki i Antarktyki na podstawie mapy świata wyjaśnia uwarunkowania cech środowiska przyrodniczego Antarktyki i Arktyki opisuje działalność człowieka w Arktyce i Antarktyce wymienia główne cechy i przyczyny zmian w środowisku przyrodniczym obszarów okołobiegunowych wymienia nazwy dwóch polskich polarnych stacji badawczych 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje czynniki warunkujące klimat obszarów okołobiegunowych wyjaśnia występowanie pokrywy lodowej na obszarach okołobiegunowych omawia sytuację prawną Antarktyki wykazuje konieczność ochrony przyrody obszarów okołobiegunowych omawia wkład Polaków w badania obszarów polarnych 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje badania prowadzone przez naukowców w Antarktyce i Arktyce porównuje środowisko przyrodnicze Arktyki i Antarktyki 	<ul style="list-style-type: none"> proponuje działania mające na celu zahamowanie niekorzystnych zmian w środowisku przyrodniczym obszarów okołobiegunowych
Azja	10.	Azja – kontynent	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie 	określa położenie	omawia geograficzne	porównuje linię	porównuje, korzystając

		wielkich kontrastów	<p>terminu „Eurazja”</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie świata Eurazję i Azję • wymienia przykłady kontrastów geograficznych Azji • wskazuje na mapie wybrane elementy linii brzegowej Azji i podaje ich nazwy • wymienia czynniki geograficzne kształtujące klimat Azji • wskazuje na mapie najważniejsze krainy geograficzne, rzeki i jeziora Azji oraz wymienia ich nazwy 	<p>geograficzne Eurazji i Azji</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje ukształtowanie powierzchni Azji • opisuje cechy klimatu Azji na podstawie klimatogramów i mapy klimatycznej • charakteryzuje wybrane strefy roślinne Azji • opisuje rozmieszczenie wód powierzchniowych w Azji na podstawie mapy • przedstawia kontrasty geograficzne Azji • opisuje, na podstawie mapy, granicę między Azją a Europą • oblicza rozciągłość południkową i równoleżnikową Azji 	<p>czynniki warunkujące klimat Azji</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje wpływ klimatu na rozmieszczenie roślinności • wyjaśnia, na czym polega kontrastowość klimatyczna Azji • wyjaśnia przyczyny i skutki wysychania Jeziora Aralskiego • wyjaśnia, na czym polega promienisty układ wielkich systemów rzecznych Azji • przedstawia, na podstawie map tematycznych, warunki przyrodnicze obszarów, na których kształtowały się najstarsze azjatyckie cywilizacje 	<p>brzegową i ukształtowanie powierzchni Azji z linią brzegową i ukształtowaniem powierzchni innych kontynentów</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje, na podstawie map tematycznych, że Azja jest kontynentem wielkich geograficznych kontrastów 	<p>z map, środowisko przyrodnicze Azji ze środowiskiem przyrodniczym innych kontynentów</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje osiągnięcia najstarszych cywilizacji azjatyckich
11.	W rytmie monsunu	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu „monsun” • odróżnia monsun letni 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia, na podstawie schematu, cyrkulację monsunową w Azji Południowej i Południowo- 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje znaczenie tarasowania stoków • wykazuje związek pomiędzy rytmem upraw 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje wpływ cyrkulacji monsunowej w Azji Południowej i Południowo-Wschodniej na życie codzienne 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje znaczenie ryżu dla kultury społeczeństwa azjatyckiego 	

		<p>od monsunu zimowego</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie obszary występowania monsunu • wyjaśnia znaczenie terminu „tarasy” 	<p>-Wschodniej</p> <ul style="list-style-type: none"> • porównuje, na podstawie diagramu, wielkość produkcji ryżu w wybranych krajach • wskazuje na mapie obszary odznaczające się intensywną uprawą ryżu i podaje ich nazwy • opisuje wymagania klimatyczno-glebowe ryżu 	<p>i „kulturą ryżu” a cechami klimatu monsunowego w Azji Południowej i Południowo-Wschodniej</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje przyrodnicze i społeczno-gospodarcze skutki zaburzenia rytmu cyrkulacji monsunowej 	<p>i gospodarowanie mieszkańców tych regionów</p>	
12.	Chiny – najludniejszy kraj świata	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie Chiny, podaje nazwę ich stolicy oraz nazwy państw sąsiadujących • wskazuje na mapie krainy geograficzne oraz najważniejsze rzeki w Chinach oraz wymienia ich nazwy • podaje liczbę ludności Chin • opisuje bariery osadnicze w Chinach Zachodnich • wymienia nazwy bogactw mineralnych 	<ul style="list-style-type: none"> • określa położenie geograficzne oraz cechy środowiska przyrodniczego Chin • wyjaśnia zjawisko zachwiania równowagi płci • opisuje uwarunkowania rozwoju rolnictwa w Chinach • wyjaśnia zależność między warunkami przyrodniczymi a rozmieszczeniem ludności Chin • opisuje uwarunkowania 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje wykresy i dane dotyczące liczby ludności i współczynnika przyrostu naturalnego w Chinach • wyjaśnia, na czym polega chiński program kontroli urodzeń <ul style="list-style-type: none"> • określa cele i skutki programu kontroli urodzeń • porównuje wartość PKB Chin z wartością PKB innych krajów 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależności między warunkami przyrodniczymi a rozwojem gospodarczym Chin • analizuje przyczyny szybkiego rozwoju gospodarczego Chin w ostatnich latach 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia kontrasty przyrodnicze Chin • wykazuje wpływ Chin na światową gospodarkę

			<p>Chin</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje najdynamiczniej rozwijające się działy gospodarki w Chinach • wymienia nazwy głównych roślin uprawnych • wymienia najważniejsze cechy gospodarki Chin 	<p>rozwoju gospodarczego Chin</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa miejsce Chin w światowej wymianie towarowej • wskazuje na mapie oraz nazywa obszary o dużej koncentracji przemysłu w Chinach 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia kierunki rozwoju gospodarczego Chin • wskazuje zmiany znaczenia Chin w gospodarce światowej • wykazuje przyczyny migracji ludności Chin ze wsi do miast 		
13.	Japonia – kraj kwitnącej gospodarki	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie świata Japonię i podaje nazwę jej stolicy • wymienia najważniejsze cechy środowiska przyrodniczego Japonii • opisuje skutki trzęsień ziemi, tajfunów i tsunami • wymienia działania umożliwiające życie i gospodarowanie w trudnych warunkach przyrodniczych • wymienia japońskie produkty znane na całym świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje położenie geograficzne Japonii na podstawie mapy ogólnogeograficznej • omawia cechy środowiska przyrodniczego Japonii • charakteryzuje klimat Japonii • wyjaśnia przyczyny dynamicznego rozwoju Japonii po II wojnie światowej • wyjaśnia znaczenie dużych nakładów finansowych na oświatę i badania naukowe • opisuje udział usług w 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje geograficzne czynniki kształtujące klimat Japonii • wyjaśnia wpływ cyrkulacji monsunowej na klimat Japonii • wykazuje znaczenie czynników społeczno-kulturowych dla tworzenia nowoczesnej gospodarki Japonii na tle niekorzystnych cech środowiska przyrodniczego • analizuje strukturę eksportu Japonii i formułuje wnioski 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje skutki położenia Japonii w strefie aktywności wulkanicznej i sejsmicznej • wykazuje przyczyny i znaczenie działań umożliwiających życie w trudnych warunkach przyrodniczych • wykazuje, że Japonia jest potęgą gospodarczą • opisuje znaczenie marikultury dla gospodarki Japonii 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje przyczyny i skutki spowolnienia gospodarczego Japonii 	

		<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy głównych roślin uprawnych przedstawia znaczenie rybołówstwa dla gospodarki Japonii podaje liczbę mieszkańców Japonii wskazuje na mapie wielkie miasta Japonii i wymienia ich nazwy wymienia najważniejsze cechy japońskiej gospodarki 	<p>strukturze PKB</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie transportu dla gospodarki Japonii opisuje czynniki pozaprzrodnicze sprzyjające rozwojowi rolnictwa w Japonii wyjaśnia znaczenie terminu „marikultura” 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, dlaczego główne ośrodki gospodarcze Japonii skoncentrowane są na wybrzeżach tego kraju przedstawia przyczyny dużej gęstości zaludnienia na wyspie Honsiu 		
14.	Indie – państwo bogaczy i nędzarzy	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie Indie, podaje nazwę ich stolicy oraz nazwy państw sąsiadujących wskazuje na mapie główne krainy geograficzne i rzeki Indii oraz wymienia ich nazwy podaje liczbę ludności Indii przedstawia uwarunkowania wysokiego przyrostu 	<ul style="list-style-type: none"> określa położenie geograficzne Indii omawia cechy środowiska przyrodniczego Indii omawia prognozy wzrostu liczby ludności Indii wyjaśnia znaczenie terminu „zielona rewolucja” opisuje poziom rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje diagram ilustrujący zmiany liczby ludności w XX i XXI wieku wykazuje problemy związane ze stale zwiększającą się liczbą ludności Indii wyjaśnia przyczyny gwałtownego rozwoju nowoczesnych technologii w Indiach opisuje system kastowy społeczeństwa Indii 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje poziom rozwoju gospodarczego Indii analizuje cechy indyjskiego rolnictwa i formułuje wnioski wyjaśnia przyczyny dynamicznego rozwoju nowoczesnych usług w Indiach 	<ul style="list-style-type: none"> przewiduje społeczno-gospodarcze skutki eksplozji demograficznej w Indiach wykazuje wpływ hinduizmu na życie i działalność ludzi uzasadnia lokalizację okręgów przemysłowych w Indiach

		<p>naturalnego w Indiach</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy głównych roślin uprawnych • wymienia nazwy bogactw mineralnych Indii • wymienia najważniejsze cechy gospodarki Indii • opisuje kontrasty społeczne i gospodarcze w Indiach 	<p>rolnictwa Indii</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje uwarunkowania rolnictwa Indii • wyjaśnia, dlaczego w Indiach występuje duże pogłowie bydła • przedstawia czynniki rozwoju przemysłu w Indiach • wskazuje na mapie gospodarczej Indii wybrane ośrodki przemysłu high-tech 			
15.	Czarne złoto Bliskiego Wschodu	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu „Bliski Wschód” • wskazuje na mapie ogólnogeograficznej państwa należące do regionu Bliskiego Wschodu • wymienia cechy środowiska przyrodniczego i gospodarki Bliskiego Wschodu • wymienia nazwy państw, na których 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje położenie geograficzne Bliskiego Wschodu • wskazuje na mapie ogólnogeograficznej państwa Bliskiego Wschodu i ich stolicy oraz podaje ich nazwy • opisuje warunki naturalne Bliskiego Wschodu • charakteryzuje zasoby ropy naftowej na 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje warunki przyrodnicze Bliskiego Wschodu niekorzystne dla działalności gospodarczej człowieka • analizuje rozmieszczenie, zasoby i wydobycie ropy naftowej na Bliskim Wschodzie na podstawie map tematycznych i danych statystycznych • analizuje udział państw Bliskiego Wschodu w światowym wydobyciu 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje korzyści gospodarcze i społeczne wynikające z eksportu ropy naftowej oraz produktów powstałych w wyniku jej przetworzenia • porównuje wydobycie ropy naftowej z wartością PKB na jednego mieszkańca w poszczególnych krajach Bliskiego Wschodu 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia tezę, że konflikty na Bliskim Wschodzie mają wpływ na globalną gospodarkę

			<p>obszarze znajdują się najbogatsze złoża ropy naftowej</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu „OPEC” • opisuje cechy kultury islamskiej 	<p>Bliskim Wschodzie</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje region Bliskiego Wschodu pod kątem kierunków i poziomu rozwoju gospodarczego • przedstawia działania państw Bliskiego Wschodu mające na celu uniezależnienie się od wydobycia ropy naftowej • charakteryzuje gospodarkę krajów Bliskiego Wschodu, w których nie wydobywa się ropy naftowej • wskazuje na mapie i wymienia nazwy obszarów na Bliskim Wschodzie objętych konfliktami zbrojnymi 	<p>ropy naftowej i formułuje wnioski</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje wartość PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca w wybranych krajach Bliskiego Wschodu i formułuje wnioski • charakteryzuje Bliski Wschód pod kątem cech kulturowych, zasobów ropy naftowej i poziomu rozwoju gospodarczego 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje wpływ religii na gospodarkę krajów Bliskiego Wschodu i życie muzułmanów • analizuje skutki konfliktów na Bliskim Wschodzie • porównuje poziom życia mieszkańców poszczególnych krajów Bliskiego Wschodu 	
Europa	16.	Środowisko przyrodnicze Starego Kontynentu	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie świata Europę • wskazuje na mapie wybrane elementy linii brzegowej Europy 	<ul style="list-style-type: none"> • określa położenie geograficzne Europy na podstawie mapy ogólnogeograficznej • charakteryzuje linię brzegową Europy na 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje położenie geograficzne i granice Europy z innymi kontynentami na mapie ogólnogeograficznej świata 	<ul style="list-style-type: none"> • oblicza rozciągłość południkową i równoleżnikową Europy • przedstawia genezę 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje następstwa południkowej i równoleżnikowej rozciągłości Europy

			<p>i wymienia ich nazwy</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie wybrane niziny, wyżyny i góry Europy oraz wymienia ich nazwy • wymienia cechy ukształtowania powierzchni Europy na podstawie mapy • wskazuje na mapie wybrane europejskie rzeki i jeziora oraz wymienia ich nazwy 	<p>podstawie mapy</p> <ul style="list-style-type: none"> • porównuje średnią wysokość Europy ze średnią wysokością innych kontynentów • wykazuje typowo nizinny charakter ukształtowania powierzchni Europy na podstawie mapy • przedstawia czynniki geograficzne wpływające na klimat Europy • opisuje klimat Europy na podstawie mapy • wyjaśnia znaczenie terminu „kontynentalizm klimatu” • charakteryzuje wybrane strefy roślinne Europy • opisuje rozmieszczenie wód powierzchniowych w Europie na podstawie mapy 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje linię brzegową Europy z linią brzegową innych kontynentów <ul style="list-style-type: none"> • porównuje ukształtowanie powierzchni Europy z ukształtowaniem powierzchni innych kontynentów • wyjaśnia wpływ zlodowaceń na rzeźbę powierzchni Europy • wyjaśnia zależności między typem klimatu a występowaniem formacji roślinnych • wyjaśnia wpływ działalności rzek na rzeźbę powierzchni Europy • wyjaśnia genezę wybranych europejskich 	<p>powstawania gór w Europie</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje wpływ czynników geograficznych na cechy klimatu Europy • wykazuje związki między budową geologiczną a ukształtowaniem pionowym Europy 	
--	--	--	---	--	--	--	--

					jezior		
17.	Europa – kontynent nowych państw	<ul style="list-style-type: none"> • omawia przemiany polityczne w Europie po 1989 roku • wymienia nazwy wybranych krajów Europy • wyjaśnia znaczenie terminu „terytorium zależne” • wskazuje najmniejsze i największe państwa Europy pod względem powierzchni i liczby ludności na mapie politycznej Europy 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny zmian na mapie politycznej Europy po 1989 roku • wyjaśnia skutki rozpadu ZSRR • wymienia nazwy wybranych krajów Europy i ich stolic • wskazuje na mapie kraje położone zarówno w Europie, jak i w Azji oraz wymienia ich nazwy 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia terytoria zależne wybranych krajów • wyjaśnia znaczenie terminu „suwerenność” 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje znaczenie procesów integracyjnych zachodzących w Europie • opisuje cele i zadania Unii Europejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje przyczyny rozpadu ZSRR i Jugosławii • wyróżnia regiony geopolityczne Europy i uzasadnia ich powstanie 	
18.	Europa się starzeje	<ul style="list-style-type: none"> • podaje liczbę ludności Europy • wymienia przyczyny niskiego przyrostu naturalnego • wymienia nazwy krajów o najniższym i najwyższym współczynniku przyrostu naturalnego w Europie • wymienia nazwy krajów, które zamieszkuje 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje liczbę ludności Europy na tle liczby ludności świata • przedstawia zmiany liczby ludności w Europie w latach 2000–2007 • analizuje przyczyny i skutki niskiego przyrostu naturalnego • porównuje współczynnik przyrostu 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje, że tempo wzrostu liczby ludności w Europie jest najniższe na świecie • analizuje piramidę płci i wieku i formułuje wnioski • porównuje wartość współczynnika przyrostu naturalnego z odsetkiem ludności powyżej 65 roku życia i formułuje wnioski 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje prognozy zmian demograficznych w Europie • uzasadnia twierdzenie, że społeczeństwo europejskie się starzeje • wyjaśnia przyczyny i skutki wydłużania się średniej długości życia 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje problemy demograficzne Europy i formułuje wnioski 	

			<p>ludność o największej średniej długości życia</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki wpływające na długość życia w Europie 	<p>naturalnego w wybranych krajach Europy</p> <ul style="list-style-type: none"> porównuje udział ludności powyżej 65 roku życia w strukturze wiekowej wybranych państw Europy porównuje strukturę wiekową ludności Europy i Afryki 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny starzenia się europejskich społeczeństw wykazuje konsekwencje starzenia się społeczeństw europejskich 		
19.	Ludność i urbanizacja w Europie	<ul style="list-style-type: none"> opisuje różnice w wyglądzie osób pochodzących z różnych części Europy wymienia odmiany człowieka zamieszkujące Europę wymienia nazwy rodzin językowych, do których należą języki europejskie wymienia nazwy państw, w których obowiązuje więcej niż 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminu „wielokulturowość” przedstawia zróżnicowanie językowe mieszkańców Europy opisuje strukturę wyznaniową mieszkańców Europy opisuje, na podstawie map tematycznych, zróżnicowanie regionalne, kulturowe, narodowościowe 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje strukturę wyznaniową ludności w wybranych państwach Europy opisuje, na podstawie mapy, rozmieszczenie ludów Europy opisuje przyczyny i konsekwencje zróżnicowania ludności Europy <ul style="list-style-type: none"> omawia położenie oraz układ 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje wielokulturowość Europy wykazuje skutki wielokulturowości mieszkańców Europy wyjaśnia przyczyny warunkujące rozmieszczenie ludności w Europie 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia, że Europa charakteryzuje się warunkami przyrodniczymi i pozaprzyrodniczymi korzystnymi dla osadnictwa analizuje zróżnicowanie wskaźnika urbanizacji w wybranych krajach Europy 	

			<p>jeden język urzędowy</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia przykłady zróżnicowania kulturowego mieszkańców Europy • wskazuje na mapie obszary o największej i najmniejszej gęstości zaludnienia w Europie oraz wymienia ich nazwy • wskazuje na mapie największe miasta Europy oraz wymienia ich nazwy • opisuje, na podstawie mapy, położenie Londynu 	<p>i etniczne współczesnej Europy</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje rozmieszczenie ludności w Europie na podstawie mapy • omawia przyczyny wysokiego wskaźnika urbanizacji w Europie • wyjaśnia znaczenie terminu „metropolia” i wymienia przykłady europejskich metropolii • wyjaśnia, dlaczego Londyn jest nazywany „miastem świata” 	<p>przestrzenny Londynu</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia znaczenie Londynu jako światowej metropolii 		
20.	Surowe środowisko Europy Północnej	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu „kraje skandynawskie” • wskazuje kraje Europy Północnej na mapie i wymienia ich nazwy • wymienia warunki przyrodnicze Europy Północnej niesprzyjające działalności człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje położenie państw Europy Północnej • opisuje warunki przyrodnicze Europy Północnej • wyjaśnia łagodzący wpływ prądu morskiego na cechy klimatu Europy Północnej • wyjaśnia znaczenie 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje środowisko przyrodnicze krajów Europy Północnej • wyjaśnia, dlaczego porty morskie położone za kołem podbiegunowym nie zamarzają • wykazuje zależności między warunkami klimatycznymi a typową 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje niekorzystny wpływ warunków środowiska przyrodniczego Europy Północnej na działalność gospodarczą człowieka • porównuje środowisko przyrodnicze krajów Europy Północnej 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje zjawisko odpływu ludności z obszarów północnej Skandynawii • przedstawia walory turystyczne krajów Europy Północnej 	

			<ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy środowiska przyrodniczego Europy Północnej sprzyjające działalności człowieka wymienia nazwy głównych bogactw naturalnych krajów skandynawskich przedstawia główne działy przemysłu dynamicznie rozwijające się w krajach Europy Północnej opisuje, na podstawie mapy, rozmieszczenie głównych ośrodków miejskich w Europie Północnej 	<p>terminu „okres wegetacyjny”</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje rolnictwo Europy Północnej omawia znaczenie upraw roślin w specjalnie ogrzewanych i doświetlanych szklarniach wykazuje znaczenie położenia Skandynawii i omawia sposoby wykorzystania mórz analizuje wielkość połowów ryb w wybranych krajach świata i krajach Europy Północnej przedstawia wykorzystanie surowców odnawialnych w produkcji energii 	<p>roślinnością krajów Europy Północnej</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje i ocenia strukturę użytkowania ziemi w Europie Północnej ocenia poziom życia mieszkańców Europy Północnej wykazuje wpływ warunków naturalnych na rozmieszczenie ludności w Europie Północnej wykazuje, na podstawie map tematycznych, związki między głównymi cechami środowiska przyrodniczego Europy Północnej a głównymi kierunkami rozwoju gospodarczego 		
21.	Gospodarka w cieniu Alp	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminu „kraje alpejskie” 	<ul style="list-style-type: none"> omawia położenie krajów alpejskich na 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje środowisko przyrodnicze 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje czynniki decydujące o 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje genezę rzeźby alpejskiej 	

		<ul style="list-style-type: none"> wskazuje kraje alpejskie na mapie ogólnogeograficznej, wymienia nazwy tych państw oraz nazwy ich stolic wyjaśnia znaczenie terminu „granica wiecznego śniegu” wymienia czynniki decydujące o występowaniu lodowców górskich w Alpach wymienia wiodące działy gospodarki krajów alpejskich opisuje specyfikę rozmieszczenia ludności w Alpach wskazuje największe miasta alpejskie na mapie i wymienia ich nazwy 	<p>podstawie mapy ogólnogeograficznej</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje warunki klimatyczne w Alpach wyjaśnia występowanie źródeł wielu rzek europejskich w Alpach charakteryzuje piętra klimatyczno-roślinne w Alpach opisuje rzeźbę Alp opisuje główne kierunki rozwoju gospodarczego krajów alpejskich charakteryzuje strukturę przemysłu krajów alpejskich ocenia warunki rozwoju hydroenergetyki w krajach alpejskich opisuje rozmieszczenie miast i gęstość zaludnienia w krajach alpejskich 	<p>krajów alpejskich</p> <ul style="list-style-type: none"> wykazuje wpływ gór na środowisko przyrodnicze i gospodarkę krajów alpejskich analizuje strukturę użytkowania ziemi w krajach alpejskich i formułuje wnioski wykazuje, że kraje alpejskie należą do państw wysoko rozwiniętych 	<p>wykształceniu pięter klimatyczno-roślinnych w Alpach</p> <ul style="list-style-type: none"> wykazuje znaczenie sektora usług turystycznych i finansowych dla gospodarki krajów alpejskich wykazuje odrębność kulturową mieszkańców gór 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje czynniki decydujące o rozwoju sektora finansowego w Szwajcarii
22.	Turystyczne bogactwo Europy	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminu „kraje 	<ul style="list-style-type: none"> omawia położenie geograficzne krajów śródziemnomorskich na 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje turystyczną atrakcyjność regionu 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje atrakcyjność przyrodniczą Europy 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje zależności między wielkością ruchu turystycznego

		Południowej	<p>śródziemnomorskie”</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie kraje Europy Południowej i wymienia nazwy ich stolic • przedstawia turystyczną atrakcyjność regionu śródziemnomorskiego • wskazuje na mapie wyspy położone na Morzu Śródziemnym i wymienia ich nazwy • wskazuje na mapie góry znajdujące się na obszarze południowej Europy i wymienia ich nazwy • wyjaśnia znaczenie terminu „makia” • wymienia przykłady atrakcji turystycznych południowej Europy 	<p>podstawie mapy ogólnogeograficznej</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje warunki środowiska przyrodniczego krajów śródziemnomorskich • charakteryzuje warunki klimatyczne i roślinność krajów śródziemnomorskich na podstawie map tematycznych • charakteryzuje walory przyrodnicze i pozaprzyrodnicze krajów Europy Południowej • opisuje, na podstawie mapy tematycznej, rozmieszczenie najważniejszych ośrodków turystycznych Europy Południowej 	<p>śródziemnomorskiego</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje wybrane atrakcje turystyczne regionu <ul style="list-style-type: none"> • analizuje infrastrukturę turystyczną i jej znaczenie dla rozwoju turystyki Europy Południowej • wykazuje niekorzystny wpływ turystyki na środowisko przyrodnicze • ukazuje dziedzictwo kulturowe krajów śródziemnomorskich 	<p>Południowej</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje związki między rozwojem turystyki a warunkami przyrodniczymi i dziedzictwem kulturowym • ocenia rolę turystyki w rozwoju gospodarczym krajów Europy Południowej 	a przychodami wybranych krajów
23.	Francja – rolnictwo XXI wieku		<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie ogólnogeograficznej Francję i podaje nazwę jej stolicy 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje położenie geograficzne Francji • charakteryzuje warunki klimatyczno-glebowe 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje strukturę użytkowania ziemi we Francji • wykazuje wpływ klimatu 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje wpływ czynników pozaprzyrodniczych na wielkość produkcji 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia, na podstawie danych statystycznych, miejsce Francji w produkcji rolnej

			<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki przyrodnicze i pozapryrodnicze warunkujące rozwój rolnictwa we Francji wymienia nazwy roślin uprawianych we Francji opisuje produkty charakterystyczne dla Francji 	<p>warunkujące rozwój rolnictwa we Francji</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje ukształtowanie powierzchni terenu we Francji na podstawie mapy wskazuje na mapie gospodarczej i charakteryzuje najważniejsze regiony rolnicze Francji porównuje wielkość plonów pszenicy i buraków cukrowych w wybranych krajach charakteryzuje Wspólną Politykę Rolną krajów Unii Europejskiej identyfikuje cechy rolnictwa towarowego 	<p>na rozmieszczenie upraw we Francji</p> <ul style="list-style-type: none"> wykazuje, na przykładzie rolnictwa Francji, związek między warunkami przyrodniczymi a kierunkiem i efektywnością produkcji rolnej wykazuje, że przemysł środków transportu ma duże znaczenie dla gospodarki Francji 	<p>roślinnej i zwierzęcej</p> <ul style="list-style-type: none"> dowodzi, że francuskie rolnictwo jest wysoko rozwinięte 	<p>w Europie</p>
Sąsiedzi Polski	24.	Niemcy – potęga gospodarcza	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy państw sąsiadujących z Polską i wskazuje je na mapie ogólnogeograficznej wskazuje na mapie ogólnogeograficznej Niemcy, podaje nazwę 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje długości granic Polski z poszczególnymi państwami określa położenie geograficzne Niemiec na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje wysoki poziom rozwoju gospodarczego Niemiec na podstawie wartości PKB i struktury zatrudnienia wykazuje znaczenie usług dla gospodarki 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje wysoki poziom rozwoju przemysłu, rolnictwa i usług w Niemczech analizuje uwarunkowania rozwoju przemysłu przetwórczego i formułuje 	<ul style="list-style-type: none"> dowodzi, że Niemcy znajdują się w ścisłej czołówce najlepiej rozwiniętych państw świata analizuje przyczyny migracji ludności do

		<p>stolicy tego państwa oraz nazwy krajów z nim sąsiadujących</p> <ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie główne krainy geograficzne i najważniejsze rzeki Niemiec oraz wymienia ich nazwy przedstawia udział przemysłu w strukturze PKB Niemiec wymienia nazwy wybranych roślin uprawianych w Niemczech 	<p>ogólnogeograficznej</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia czynniki dynamicznego rozwoju gospodarczego Niemiec wyjaśnia znaczenie transportu dla gospodarki Niemiec wymienia przyczyny dobrego rozwoju gospodarczego Niemiec przedstawia, na podstawie wskazanych źródeł informacji geograficznej, główne kierunki i przyczyny zmian w strukturze przemysłu Zagłębia Ruhry 	<p>Niemiec</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje działania Niemiec na rzecz ochrony środowiska przedstawia przyczyny spadku tempa rozwoju gospodarczego Niemiec na początku XXI wieku wyjaśnia przyczyny i skutki ujemnego przyrostu naturalnego w Niemczech opisuje uwarunkowania rozwoju rolnictwa Niemiec 	<p>wnioski</p>	<p>Niemiec</p>
25.	<p>Słowacja i Czechy – wspólna przeszłość, odrębna przyszłość</p>	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie ogólnogeograficznej Czechy i Słowację, wymienia nazwy ich stolic oraz nazwy państw sąsiadujących z tymi krajami wskazuje na mapie i wymienia nazwy głównych krain geograficznych oraz 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje położenie geograficzne Słowacji i Czech na mapie ogólnogeograficznej przedstawia wspólne cechy środowiska przyrodniczego Czech i Słowacji opisuje zasoby bogactw naturalnych 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje i porównuje, na podstawie różnych źródeł informacji geograficznej, środowisko przyrodnicze Czech i Słowacji wykazuje podobieństwa i różnice w gospodarce tych państw porównuje strukturę PKB 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przyczyny rozpadu Czechosłowacji porównuje tempo rozwoju gospodarczego Czech i Słowacji oraz formułuje wnioski 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje środowisko społeczno-gospodarcze południowych sąsiadów Polski oraz formułuje wnioski projektuje tygodniowy pobyt na Słowacji, uwzględniając walory środowiska przyrodniczego

		<p>najważniejszych rzek Czech i Słowacji</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy państw będących głównymi partnerami handlowymi Czech i Słowacji wymienia nazwy mniejszości narodowych zamieszkujących Czechy i Słowację 	<p>Czech i Słowacji</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje atrakcje Czech i Słowacji przyciągające turystów 	<p>oraz strukturę zatrudnienia Czech i Słowacji</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje demograficzne podobieństwa i różnice Czech i Słowacji przedstawia problemy społeczności romskiej zamieszkującej Słowację 		<p>i kulturowego</p>
26.	Problemy gospodarcze oraz demograficzne Litwy, Białorusi i Ukrainy	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie ogólnogeograficznej Litwę, Białoruś i Ukrainę, wymienia nazwy ich stolic oraz nazwy państw sąsiadujących z tymi krajami wskazuje na mapie główne krainy geograficzne i najważniejsze rzeki Litwy, Białorusi i Ukrainy oraz podaje ich nazwy wymienia najważniejsze cechy środowiska przyrodniczego i społeczno-gospodarczego tych 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje położenie geograficzne Litwy, Białorusi i Ukrainy charakteryzuje i porównuje, na podstawie różnych źródeł informacji geograficznej, środowisko przyrodnicze Litwy, Białorusi i Ukrainy przedstawia cechy gospodarki Litwy, Białorusi i Ukrainy przedstawia współczesne przemiany gospodarcze Ukrainy przedstawia przyczyny ujemnego przyrostu naturalnego na Białorusi, Litwie i Ukrainie 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje poziom rozwoju gospodarczego Litwy, Białorusi i Ukrainy opisuje uwarunkowania rozwoju gospodarki Litwy wyjaśnia przyczyny słabego rozwoju gospodarczego Białorusi opisuje uwarunkowania rozwoju rolnictwa na Ukrainie wyjaśnia przyczyny kryzysu gospodarczego na Ukrainie po rozpadzie ZSRR analizuje współczynnik przyrostu naturalnego na Białorusi, Litwie 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje historię powstania Litwy, Białorusi i Ukrainy wykazuje zróżnicowanie gospodarcze tych państw ocenia zasoby bogactw mineralnych Litwy, Białorusi i Ukrainy omawia efekty przemian gospodarczych, które nastąpiły na Białorusi, Litwie i na Ukrainie wykazuje przyczyny i skutki depopulacji na Białorusi, Litwie i Ukrainie 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje środowisko społeczno-gospodarcze południowych i wschodnich sąsiadów Polski oraz formułuje wnioski

		państw	<ul style="list-style-type: none"> wymienia problemy demograficzne Białorusi, Litwy i Ukrainy wyjaśnia znaczenie terminu „depopulacja” 		<p>i Ukrainie oraz formułuje wnioski</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia działania rządów Litwy, Białorusi i Ukrainy mające na celu zahamowanie depopulacji opisuje atrakcje turystyczne Krymu 		
27.	Rosja – największe państwo świata	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie ogólnogeograficznej Rosję, wymienia nazwę jej stolicy wskazuje na mapie główne krainy geograficzne, rzeki i jeziora Rosji oraz wymienia ich nazwy wymienia najważniejsze cechy środowiska przyrodniczego Rosji wyjaśnia znaczenie terminu „wieloletnia zmarzlina” wymienia nazwy najgęściej zaludnionych obszarów Rosji wymienia najważniejsze problemy ludnościowe 	<ul style="list-style-type: none"> określa położenie geograficzne Rosji na mapie ogólnogeograficznej omawia cechy ukształtowania powierzchni Rosji charakteryzuje strefy klimatyczno-roślinne Rosji opisuje rozmieszczenie ludności w Rosji na podstawie mapy gęstości zaludnienia wyjaśnia przyczyny depopulacji w Rosji przedstawia przyczyny spadku współczynnika urodzeń w Rosji 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje konsekwencje przyrodnicze dużej rozciągłości równoleżnikowej i południkowej Rosji wskazuje na mapie obszary występowania wieloletniej zmarzliny wykazuje wpływ występowania wieloletniej zmarzliny na działalność człowieka wykazuje zróżnicowanie przyrodnicze Rosji przewiduje skutki depopulacji w Rosji opisuje uwarunkowania rozwoju przemysłu w Rosji wykazuje, że gospodarka 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje zróżnicowanie warunków przyrodniczych oraz ich wpływ na rozmieszczenie ludności i działalność gospodarczą analizuje zmiany przyrostu naturalnego w Rosji i formułuje wnioski wyjaśnia przyczyny i skutki spadku średniej długości życia wśród mężczyzn w Rosji wykazuje zróżnicowanie narodościowe i kulturowe społeczeństwa 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia tezę, że Rosja jest krajem o wielkich możliwościach gospodarczych przedstawia przyczyny dysproporcji społecznych w Rosji 	

			<p>Rosji</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia główne cechy rosyjskiej gospodarki • wymienia przyczyny ujemnego przyrostu naturalnego w Rosji • wymienia nazwy bogactw naturalnych Rosji 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie i wymienia nazwy obszarów w Rosji o dużej koncentracji przemysłu • opisuje zróżnicowanie etniczne, językowe i religijne mieszkańców Rosji • przedstawia uwarunkowania niewielkiego zaludnienia w części Rosji położonej na wschód od Uralu 	<p>Rosji ma charakter surowcowy</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje strukturę eksportu Rosji i formułuje wnioski • omawia najważniejsze problemy rosyjskiego rolnictwa 	<p>rosyjskiego</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia rolę Rosji w światowej gospodarce i polityce • wykazuje zróżnicowanie gospodarcze Rosji 	
--	--	--	---	--	---	--	--